УНИВЕРСИТЕТ
по Архитектура, Строителство и Геодезия
1046 София, бул. "Хр. Смирненски" №1
Регистрационен индекс и дата
727/15.09.2026

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р арх. Георги [redacted]в Георгиев
Департамент „Архитектура“, Нов български университет

ОТНОСНО: Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 5.7.„Архитектура, строителство и геодезия“, научна специалност „Теория и история на архитектурата“

Тема: „УРБАНИЗАЦИЯ – ПРЕНАСЕЛЕНОСТ – ИДЕНТИЧНОСТ: МИНАЛО И БЪДЕЩЕ“
Автор: арх. Дарена Милкова
докторант в редовна форма на обучение,
Архитектурен факултет, Катедра „Теория и история на архитектурата“
Университет по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ), София.
Научен ръководител: доц. д-р арх. Тодор Цигов

Рецензията е представена в качеството ми на:

- Член на научното жури, назначено със Заповед № 500 от 08.07.2026 г. на Ректора на Университета по архитектура, строителство и геодезия, на основание на чл. 4, ал. 2 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), доклад на Декана на Архитектурния факултет във връзка с Решение на Факултетния съвет, направено по предложение на катедра „История и теория на архитектурата” (Протокол №10 от 29.06.2026 г.);
- Член на журито по конкурса с решение на Научното жури от първото му заседание

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представеният дисертационен труд е посветен на един от най-значимите и актуални проблеми на съвременното общество – взаимовръзката между урбанизационните процеси, пренаселеността на големите градове и формирането на човешката идентичност. Изследването разглежда урбанизацията не само като пространствено-демографски процес, но и като културно, социално и психологическо явление, което оказва съществено влияние върху човешките стремежи, поведение и избор на място за живот. Дисертационният труд се отличава с ясно изразен интердисциплинарен характер. Авторът успешно съчетава знания и методи от областта на архитектурата, градоустройството, социологията, философията, психологията, антропологията и миграционните изследвания. Този подход

позволява да бъде изследвана една сложна система от зависимости между човека, обществото и градската среда. Трудът е структуриран във въведение, четири основни глави и заключение. В него последователно се проследяват историческите процеси на урбанизацията, причините за миграцията към големите градове, връзката между идентичността и градската среда, както и механизмите, чрез които градовете формират своята привлекателност и концентрират население. Особено внимание е отделено на възможността чрез архитектурно-градоустройствени средства да бъдат редуцирани част от факторите, пораждащи миграционен натиск към големите градски центрове.

II. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА

Темата на дисертационния труд е изключително актуална в условията на ускоряваща се глобална урбанизация и нарастваща концентрация на население в големите градове. В световен мащаб урбанизационните процеси водят до задълбочаване на редица социални, икономически и пространствени проблеми, сред които пренаселеност, недостиг на жилища, транспортни затруднения, социална сегрегация и намаляване качеството на жизнената среда.

Особено ценен е стремежът на автора да надхвърли традиционните икономически и демографски обяснения на миграционните процеси и да насочи вниманието към по-слабо изследваните образни, психологически и идентификационни фактори. Изследването поставя важния въпрос доколко архитектурно-градоустройствената среда влияе върху човешките представи за свобода, възможности за развитие и лична реализация и как тези представи формират привлекателността на определени населени места.

В контекста на съвременните дискусии за устойчиво градско развитие, балансирано териториално устройство и ограничаване на прекомерната концентрация на население в мегаполисите, настоящият труд има съществено научно и практическо значение.

III. ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, ТЕЗА И МЕТОДОЛОГИЯ

Целта на изследването е ясно формулирана и насочена към изясняване на връзката между човека, градската среда и образа на града, както и към извеждане на архитектурно-градоустройствени характеристики и проектантски похвати, способни да повишават привлекателността на различните населени места и да ограничават миграционния натиск към големите градове.

Основната теза е последователно и аргументирано защитена в рамките на целия труд. Тя се състои в твърдението, че влиянието на градската среда върху миграционните процеси не се изчерпва с функционалните и икономическите фактори, а включва и нейния

образен потенциал, пространствена структура и способност да подпомага формирането на лична идентичност.

Формулираните задачи са логически обвързани с поставената цел и обхващат широк спектър от изследователски дейности – от исторически и теоретичен анализ на урбанизацията до разработване на приложими архитектурно-градоустройствени модели.

Методологията е добре обоснована и включва исторически, историографски, сравнителен, типологичен, морфологичен, аналитико-синтетичен и емпиричен метод, както и интердисциплинарен подход. Подборът на методите съответства на сложността на разглежданата проблематика и създава надеждна основа за формулиране на изводите и приносите на изследването.

IV. АНАЛИЗ НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е структуриран логически и последователно. Изследователската конструкция следва ясно формулирана научна логика – от общите исторически закономерности на урбанизацията, през миграционните процеси и механизмите на формиране на идентичността, до извеждането на авторски модел за интерпретация на привлекателността на големите градове и възможностите за нейното архитектурно-градоустройствено управление.

Във **въведението** авторът убедително аргументира актуалността на изследването чрез анализ на съвременните процеси на глобална урбанизация и нарастваща концентрация на население в ограничен брой мегаполиси. Внимание заслужава поставянето на проблема извън традиционните икономически и демографски обяснения и насочването към по-слабо изследваните психологически, идентификационни и образни фактори на миграцията. Авторът основателно идентифицира научния дефицит в недостатъчно изследваната връзка между градската морфология, образа на града и формирането на миграционни желания. Основната теза е ясно формулирана и последователно защитавана в цялото изложение: градската среда влияе върху човешките стремежи не само чрез функционалните си характеристики, но и чрез способността си да подпомага процесите на лична идентификация. Особено ценен е интердисциплинарният подход, който обединява архитектурната теория, градската морфология, социологията, философията, психологията и миграционните изследвания.

Първата глава „Урбанизацията на света“ изпълнява ролята на фундаментална теоретична основа на дисертацията. В нея е проследено историческото развитие на урбанизацията от древността до съвременността, като се разглеждат различните урбанистични революции и трансформациите в ролята на града през различните исторически периоди. Научната стойност на главата се състои не толкова в историческия обзор сам по себе си, колкото в начина, по който той е използван за извеждане на

закономерности между обществените структури и пространствените форми. Авторът демонстрира добро познаване на класическите теории на Кевин Линч, Кристофър Александър, Мануел де Ланда и Колин Роу и ги интерпретира през призмата на собственото изследване. Най-същественият принос на тази глава е разработването на авторска типологична класификация на градските структури. Вместо традиционните типологии, основани върху функции или исторически периоди, авторът предлага разграничение между три основни пространствени модела - анфиладен тип, лабиринтен тип и центричен тип. Анфиладният тип е разгледан като модел на йерархията, подчинението и насоченото движение, при който пространството материализира властови отношения. Лабиринтният тип е интерпретиран като модел на свободата, адаптивността и социалното взаимодействие, възникващ чрез естественото развитие на градската тъкан. Центричният тип е представен като модел на равнопоставеността, общността и споделената принадлежност. Тази класификация представлява оригинален теоретичен принос, тъй като извежда нова аналитична рамка за интерпретация на връзката между пространствената организация и социалното поведение.

Втората глава „От миграция към пренаселеност“ е посветена на миграцията като ключов фактор за урбанизацията и пренаселеността. Авторът проследява развитието на миграционните процеси от праисторическата мобилност до съвременните глобални движения на население. Положително следва да бъде оценен критичният прочит на класическите миграционни теории. Анализирани са функционалистките модели на Равенщайн и Лий, историко-структурните подходи, теориите за миграционния преход и съвременните концепции, акцентиращи върху индивидуалните стремежи и представи. Авторът аргументирано показва ограниченията на традиционните обяснения, според които миграцията е резултат единствено от икономически фактори. Особено интересен е анализът на съвременния парадокс: въпреки дигитализацията и възможността за дистанционна работа, концентрацията на население в големите градове продължава да нараства.

Тук се поставя ключовият за дисертацията въпрос – какви са ирационалните мотиви, които продължават да привличат хората към мегаполисите. Именно тази постановка осигурява прехода към следващите глави и отличава труда от преобладаващата част от изследванията върху миграцията. Особено ценна е идеята, че образът на града може да функционира като самостоятелен фактор за миграция, независимо от реалните икономически преимущества на съответното населено място. Тази хипотеза има значителен потенциал за бъдещи изследвания в областта на градската теория и урбанистичната политика.

Третата глава „Личната идентичност и градската среда“ представлява теоретичното ядро на дисертационния труд и е интердисциплинарната част от изследването. В нея авторът напуска традиционните рамки на архитектурната теория и

навлиза в полето на философията, социалната психология и социологията на идентичността. Основният въпрос, който се поставя, е свързан с причините, поради които градът продължава да привлича население дори когато редица негови предимства постепенно губят значението си или могат да бъдат компенсирани чрез съвременните комуникационни технологии. Отговорът авторът търси в процеса на формиране на личната идентичност. Особено ценен е анализът на историческия преход от родова към лична идентичност. Авторът разглежда този процес не просто като социална трансформация, а като фундаментален механизъм за формиране на съвременната урбанизация. Според разработената концепция разпадането на традиционните родови структури и появата на нови форми на социална принадлежност насочват индивида към пространства, които предлагат по-големи възможности за себеизява и социална мобилност. Именно градът се превръща в такава среда. Съществен принос на автора е разглеждането на идентичността като пространствено обусловен процес. Градската среда не е представена като пасивен фон на социалния живот, а като активен фактор за изграждане на личностни и групови характеристики. В този контекст архитектурната среда придобива значението на социален инструмент, способен да насочва, стимулира или ограничава определени форми на обществено поведение. Особено интересна е разработената връзка между развитието на езика, обществената организация и градските форми на обитаване. Авторът убедително аргументира, че усложняването на обществените отношения неизбежно води до по-сложни пространствени структури и до появата на градски форми на организация.

В теоретичен аспект тази глава представлява успешен опит за синтез между архитектурната теория и съвременните концепции за идентичността, като по този начин значително разширява традиционния предметен обхват на архитектурните изследвания.

Четвъртата глава „Ирационалната привлекателност на големите населени места“ е най-оригиналната част от дисертационния труд и съдържа най-съществените авторски научни резултати. Тук се развива основната хипотеза на изследването, според която значителна част от съвременните миграционни процеси не могат да бъдат обяснени единствено чрез икономически, транспортни или инфраструктурни фактори. Авторът въвежда понятието за „ирационална привлекателност“ на големия град като комплекс от образни, психологически и идентификационни характеристики, които формират желанието за миграция независимо от реалните условия на живот. Особено убедителен е анализът на процесите на специализация и социално зониране на градската структура. Авторът проследява как професионалната, религиозната и социалната идентичност постепенно се трансформират в пространствени модели на организация на града и как впоследствие икономическите фактори започват да доминират при формирането на градската структура.

Важен принос представлява разглеждането на престижа като градообразуващ фактор. Авторът показва как стремежът към социално признание, престижно потребление и

принадлежност към определени социални групи се материализира в пространството чрез нови форми на градско развитие – затворени комплекси, престижни жилищни зони, периферни центрове и други.

V. ОЦЕНКА НА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ

Считам, че приносите на дисертацията могат да бъдат групирани в три основни направления:

Теоретични приноси

1. Разработена е оригинална интердисциплинарна концепция за връзката между урбанизацията, миграцията, идентичността и пространствената организация на градската среда.
2. Предложен е нов теоретичен модел за интерпретация на урбанизационните процеси чрез категорията „лична идентичност“, надхвърлящ традиционните икономически и демографски обяснения.
3. Развита е концепцията за „ирационалната урбанизация“, обясняваща устойчивата концентрация на население в големите градове чрез психосоциални механизми.
4. Доказана е връзката между развитието на идентичността и еволюцията на пространствените модели на обитаване.

Методологически приноси

5. Извеждане на авторска типологична класификация на обемно-пространствената организация, обхващаща диапазона от отделните обекти до населените места, приложима независимо от тяхната първоначална функция или културно-исторически контекст;
6. Изследване на връзката между пространствената организация и социалната идентичност.
7. Оценка на привлекателността на градската среда чрез интегриране на образни и психологически фактори.

Научно-приложни приноси

8. Трансформиране на изведените теоретични зависимости в архитектурно-градоустройствени похвати, които могат да служат като основа за анализ и бъдещи намеси в различни типове градска структура;
9. Възможност изведените принципи да бъдат използвани при анализ, оценка и проектиране на градски пространства във всички населени места, насочени към повишаване на тяхната привлекателност, разпознаваемост и идентичностен потенциал с цел намаляване на миграционния натиск към големите населени места.

VI. БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ

Наред с безспорните качества на дисертационния труд могат да бъдат направени и някои препоръки:

1. Част от теоретичните раздели са с много широк обхват и биха могли да бъдат по-силно концентрирани върху архитектурно-градоустройствените аспекти на изследването.
2. Би било полезно предложените модели и принципи да бъдат проверени чрез по-мащабни емпирични изследвания, включващи социологически анкети и изследване на потребителските нагласи.
3. В бъдещи разработки авторът би могъл да разшири анализа чрез включване на по-голям брой български градове и сравнителни международни казуси.

Посочените бележки не намаляват научната стойност на труда, а представляват насоки за неговото бъдещо развитие.

VII. ЗНАЧЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ

Дисертационният труд има съществено значение както за развитието на архитектурната теория, така и за практиката на устройственото планиране и градското развитие. Получените резултати могат да бъдат използвани при:

- разработване на стратегии за регионално и градско развитие;
- устройствено планиране на малки и средни населени места;
- архитектурно и градоустройствено проектиране;
- академично обучение в областта на архитектурата, урбанизма и градските изследвания.

Изследването поставя основа за по-нататъшни научни разработки върху връзката между пространствената среда, човешката идентичност и миграционните процеси.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на арх. Дарена Милкова представлява самостоятелно, оригинално и завършено научно изследване върху един от най-актуалните проблеми на съвременното градско развитие. Трудът се отличава с ясно изразена интердисциплинарност, висока теоретична култура, добре структурирана методология и наличие на значими научни и научно-приложни приноси. Особена ценност на изследването е неговият опит да обясни урбанизационните процеси чрез взаимодействието между пространствената среда и механизмите на формиране на човешката идентичност. Предложеният теоретичен модел разширява съществуващите представи за причините за

пренаселеността и предлага нови възможности за интерпретация на съвременните градски процеси.

Представеният дисертационен труд напълно отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и вътрешните нормативни документи на УАСГ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Дисертационният труд е разработен на високо професионално равнище, като напълно покрива изискванията за присъждане на образователната и научна степен “доктор”. Авторът има три научни публикации, с което удовлетворява нормативните изисквания. Авторефератът представя изчерпателно научното изследване и отговаря на нормативните изисквания. В него адекватно са изложени съдържанието, основните постановки, постигнатите резултати и научните приноси на дисертационния труд.

Поради това давам убедено положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на арх. Дарена Милкова образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия, научна специалност „Теория и история на архитектурата“.

14 септември 2026 г.
гр. София

Изготвил рецензията:
проф. д-р арх. Георги Георгиев